

Nem lehet megtartani a „Fóti dal” centenáriumát

Látogatás Fáy András fóti szőlőjében

Két költővel ballagok felfelé a nyáris ragyogású őszi délelőtt a fóti Somlyó-hegyre. A dülöút porzó homokjában. A helyet keressük, ahol 100 évvel ezelőtt, 1842. október 5-én Vörösmarty egy vidám szüreti ebédnél elszavalta a Fóti dalt, amely itt kapta címét. Az őszi választottuk kirándulásunk idejéül, hogy vörhenyeslevelű szőlőtőkék közt, szüretelők távolról szűrődő lármájában idézzük Fáy András híres irodalmi szüretinek emlékét, hangulatát s a táj is ugyanazokkal a párás pasztellszínekkel ragyogjon ránk, amint amikor Vörösmarty új bordalára harsogó éljen-ben csengtek össze a csillanó poharak.

Az évszak megvesztegetően alkalmas, hogy elringasson bennünket a régi emlékezetes szüret hangulatába, de a táj bizony szomorúan megváltozott 100 év alatt. Katonás rendű szőlők helyett satnya kukoricások, krumpli- és káposztaföldök közt járunk. A lélek itala helyett már csak a gyomor számára termelnek a jó fótiak. Szőlőt alig látunk itt-ott s a régi híres-vidám szüreteknek csak emléke él, de nemcsak a szíves elrészényüléssel emlékező öregek mesélő kedvében, hanem az irodalomtörténet lapjain is.

A fóti szüret

Fáy és az ő rábeszélésére két jó barátja, Vörösmarty és Ferenczy István, a szobrász, 1832-ben vett szőlőt Fóton gróf Károlyi Istvántól, közvetlenül egymás mellett. Fáy később magához váltotta két barátját is s a birtokot kiegészítette mintegy 7000 öltre. Tavasztól őszi ide rándultak ki barátjaikkal s ez a kör az akkori szellemi Magyarország színe-javát jelentette: Barabás Miklós, Bajza, Bugát Pál, Czuczor, Deák, Fáy, Ferenczy, Garay, Kossuth, Szontágh Gusztáv, Szemere Pál, Toldy, Vachott Sándor, Vörösmarty, majd Petőfi szerepel többek közt a névsorban. Ezek az összejövetelek nemcsak vidám társas örömeiket jelentették, hanem emelkedett symposionok voltak, áldozatok a szellem, barátság és hazaszeretet oltárán. Mennyi nagyszerű terv, honmentő szándék, ötlet és dal röppent fel a szíves gazda vendéglátó asztala mellől... A pincészek megejtő és sajátosan magyar varázsa ez. Ilyenkor az ember egy küssé a világ fölé kerül, nemcsak a valóságban, hanem lélekben is, más távlatok nyílnak meg szeme és szelleme előtt.

A Somlyó-hegyről pedig nem utolsó kilátás nyílik. Alattunk fák közé bújjik a falu, csak a híres templom négy tornya emelkedik a lombok közül, karsú, áttört bástyaként. 1845-ben kezdte Ybl Miklós az építést s Fáy utolsó vendégei még láthatták a magasodó falakat innen a hegyről. Balra bokros dombhat húzódik a Rákos felé. Távlatosabb az elővárosok és Pest háztömege úszik füstös párában. Jobbra, a megszelídített homokon apró telepek házai tarkálnak. A képet pedig egész hosszában a Duna és a budai hegyek szeszélyes vonalú háttere zárja le, a Gellérthegytől Szentendrénig. Andalítóan szelíd, emberkéz-alakította táj s ha Pest nem nyújtózt is még akkor ilyen messze, bizonyosan ezt a képet mutatta már a múlt század közepén is.

A dülöút meredeken nekikapaszkodik a hegynek. A domb derekán téglavörös, csúcsostetejű kis kunyhó virít felénk, tömzsi diófa árnyékából. Ajtaja zárva, de hátul, a tört ablakon bekukucskálhatunk. A fehérre meszelt falakon Vörösmarty képe, a Fóti dal felévszázados jubileumának fonnyadt, poros koszorú 1892-ből, köztük Vaszary Károly hercegprímás és Császka György kalocsai érseké. Baloldalt a falban egy kis márványtábla. Nagynehezen kibetűzzük feliratát: „A barátság ezen falai közé midőn épülnének vidám enyhőráiban követ rakának: Barabás Miklós, Bajza József, Bugát Pál, Czuczor Gergely, Fáy And-

rás hitvesével, Fáy Ferencné Emília leányával, Ferenczy István, Luczbacher János, Pólya József hitvesével, Szontágh Gusztáv, Vörösmarty Mihály. Május 30-án 1837.”

A kunyhó állítólag Vörösmarty szőlőjéhez tartozott volna s a baráti kört egybefűző szeretetnek megható emlékét hirdeti. Keletkezésének története azonban kissé prózaibb. Mivel a kiránduló vendégek, különösen szüretkor, vidám nyüzsgésükkel felverték a ház nyugalma, a korrallal együtt sokat betegeskedő Fáy, hogy barátai mulató kedvét ne zavarja, kényelme és gyenge egész-

Egy régi udvarház utolsó gazdája...

Néhány lépésnyire oldalt, sűrű akácok között egy másik épület tűzfala fehérlik. Ez lesz Fáy András présháza. Odaérve, megdöbbenő és szomorú kép tárul elénk, amelyet eltakartak oldalról a fák és a tűzfal. Az épület — s ez nem túlzás — romokban van, mintha árvíz vagy háború pusztító hullámai csaptak volna fel ideig, a csendes domboldalra. Csak az egyik tűzfal áll, a tető beszakadt. A gerendák egymáson tevernek, néhol bezuhanáltak a szobákba, hátul pedig az egész tetőzet lecsúszott a földre. A korhadt, szétdőlt nád hatalmas részein az eső szabadon veri az épület belsejét. A falak omlanak. Az ajtó mellett akkora hézag van már a kiálló gerendák alatt, hogy be lehet rajta mászni. Ugyálszik bejárati is szolgálna. Valami létraféle oda van támasztva. Felkapaszkodunk és benézünk.

A látvány még megdöbbentőbb és felháborítóbb. Tágas szoba képe bontakozik ki a derengő félhomályból. Ez lehetett az ebédlő, a híres-vidám lakomák színhelye. Akácporongok támasztják alá a beszakadt tetőt, a padlót nád borítja. Rendetlen összevisszaság, por, szemét mindenütt. A szemközti épfalon Kossuth képe, mellette horpadt veder lóg. A falnál régimódi kanapé, selyem bevonatát ujnyi por lepi. Előtte tojásdad asztal, roskadósig halmozva mindenféle lommal. Könyvek, edények, képek, rongyok, fűrés, létra, rozsdás mosdótál, törött székek hevernek szerteszét teljes összevisszaságban. Ez a lomtár volt egykor a „Vidám böles” pihenő otthona. „A Haza Mindenesének” menedékhelye a szabadságharc és a nemzeti gyász idején. Megmaradt bútorai pusztulnak talán itt. Balra zárt ajtó vezet az egyetlen épfalú helyiségbe, de nem nézhetünk be, mert az ablak fatáblái is zárva vannak. Az ablakon és ajtón különben is fenyegető krétafelírások: „Vigyázz! Ide látok! Tilos és életveszélyes!” A házat tüskés ágakból összehordott sövény keríti, az ajtó előtt keresztbetett akáckarók, mint tiltó

Nem lehet beszélni a tulajdonossal

A közelben nem mutatkozik egy lélek sem. Leballagunk hát a faluba, hogy érdeklődjünk, kit terhel a felelősség ennek az irodalmi emlékü helynek a pusztulásáért. A plébániára irányítanak bennünket.

Dr. Thury Károly kanonok-plébános, pápai kamarás készséges örömmel és tájékozott szabotossággal ismerteti a Fáy-birtok sorsát. A Fóti dal centenáriumának előkészítésére bizottság alakult a község vezetőiből. Az első cél az volt, hogy dülöre vigyék a teljes romlással fenyegető présház megmentésének ügyét. A Fáy-birtokot 1889-ben Hégner Dávid, állítólag hírlapíró vette meg, bizonyosan az örökösöktől. Hégner kegyeletesen gondozta a házat, szobrot is készült állítani előtte Vörösmartynek, de ez befejezetlenül maradt, valószínűleg halála miatt. A mintegy 2 holdnyi birtokot Tóth Jolánka nevű színésznőre és természetes fiára, Tóth Ervin Károlyra hagyta. Ő a mostani tulajdonos. Ötvenen felüli, intelligensnek látszó ember, de külön-

sége miatt 1837 tavaszán egy kis házikót építtetett külön, hálóhelyiségül maga és felesége számára. Születésnapján nagyobb társasággal rándult ki, hogy megtekintse az építkezést. A vendégeknek az a vidám ötletük támadt, hogy segítenek a kőműveseknek s mindegyikük egy-egy követ illesztett a falba. Ezt viszont Fáy indítványára Ferenczy örökítette meg a kis márványlapon. A házikó mögött ma is megvan még a hegynek futó szőlő. Most újra a grófi család birtoka s ennek köszönhető, hogy épségben érte meg a centenáriumot.

alabárdok. Nyilvánvaló, hogy a ház, illetve rom tulajdonosa — enyhén szólva furcsa ember. Egyik társam, aki néhány évvel ezelőtt még tűrhető állapotban találta a házat, látta is. Középkorú, szakállas férfi, naphosszat a hegyen, az erdőben kóborol. Most is csak a vészjósló feliratok figyelmeztetnek titokzatos jelenlétére. A ház körül kis akácliget, műveletlen homok, benne egy-két elvadult szőlőtő, Fáy híres szőlőjének maradványa, néhány elsárgult kukorica, a lejtőn gondozatlan gyümölcsfák. Az „Egy régi udvarház utolsó gazdája” jut önkéntelenül eszünkbe, abból árad a pusztulásnak ez a lehangelő szomorúsága, reménytelensége. A gondoskodás egyetlen jele a drótsövény, amely egy szépen termő körtét vesz körül. A ház fala mellett nyílt pócegyedő büzlök. És a falon valamelyik felháborodott látogató dühös betűi: „Agyon kellene lőni, te piszok...”

Annál fájóbb ez a kegyeletcsúfoló elhanyagoltság, mert a ház előtti kis teraszon a régi tulajdonos gondozó kezényma még látszik. Középen és kétoldalt, most gallyakkal elzárt, vaskorlátos lépcsők vezetnek le egy síremlékforma kőoszlophoz. Körülötte gaz és tört szőlőkörök. Amikor lemegyünk, látjuk, hogy a „síremlék” — szomorú jelkép! — voltaképpen szoboralapzat. Rajta a következő felirat:

VÖRÖSMARTY

1842. X. 5.

MINDEN EMBER
LEGYEN EMBER
ÉS MAGYAR,
AKIT A FÖLD
HORD S EGÉVEL
BETAKAR.

(FÓTHI DAL)

1900. XII. 1.

A szobor, Vörösmarty alakja már nem került rá, s csaknem félszázada így áll csonkán az oszlop, stílusosan beleilleszkedve a pusztulás képébe.

értéssel és lelkesedéssel kezdeményezte és szorgalmazta az ügy rendezését.

Este felé jár, mire Kovács Vencel főjegyző urat felkeressük, de ő szíves készséggel fogad bennünket így is. Az előzményeket ismerve, arra kérjük csak, ismertesse röviden, mit tettek és mit szándékoznak tenni a hatóságok a ház megmentése érdekében.

A főjegyző úr is elénk tárja az ügy iratait s elmondja, hogy az eredménytelen tárgyalások után a Pesti Házai a község elöljáróságát hívta segítségül. Összekötötést kerestek Tóth Ervinnel, ami nem volt könnyű. Mikor végre felkutatták a meggyeztetek vele a tárgyalás idejében, s a bizottság kiment a hegyre, megszökött előlük. Végre

sikerült mégis előkeríteni. Ekkor azonban nem volt hajlandó megmondani, mit kér a birtokért. A község a következő ajánlatokat tette neki: megveszik 1. a házat és az egész hozzátartozó területet; 2. csak a házat és körülötte 800 négyzetölvet s a hegy aljában egy kis házat építenek számára; 3. az egész birtokot, de a kirándulóhelyé és múzeummal alakítandó házban lakást biztosítanak neki, s övé marad a föld haszonélvezete is.

Tóth végül 8 nap haladékot kért, hogy beszélhessen ügyvédjével. Azóta nem jelentkezett, újra elűnt. A főjegyző kérésére a város főszolgabírósa vette kezébe az ügyet s megidézte Tóthot, persze hiába. Erre elrendelték elővezetését, s jelenleg csendőrök keresik.

Mentsük meg a Fáy-házat!

Ezek után nincs más hátra, mint a kiszájtítás. Erre több alap is volna: műemléknek kellene nyilvánítani a házat — s ezt történelmi és irodalmi nevezetessége miatt megérdemli — vagy mint műveletlenül hagyott területet lehetne kiszájtítani. Ezek már jogászai problémák, de biztosak vagyunk benne, hogy hatóságaink, ha kell, hatalmi szóval is, döntő segítséget nyújtanak Fót elöljáróságának. Elsősorban a kultuszminiszter és a Műemlékek Országos Bizottságának közbelépésében reménykednek.

— Ez tehát a helyzet — fejezi be a főjegyző úr. — Így természetesen nem tarthatjuk meg a centenáriumi ünnepséget sem. Reméljük azonban, hogy hamarosan megoldódik a kérdés, helyreállíthatjuk a házat, s a jövő évben méltón hódolhatunk nagy költőnk és a híres fóti szüretnek emlékének. Szeretnők, ha akkor a Vörösmarty-család élő tagjainak megtisztelő

jelenlétére is számíthatnánk.

Érdekes, hogy az 50 év előtti évforduló körülményei mennyire hasonlóak a maiéhoz. Akkor a kolera, most a háború tereli másfelé a társadalom érdeklődését. A 90-es években már omladozó házat és kunyhót gr. Károlyi Sándor javíttatta ki a jubileumra. A község feltűn és büszkén örzi a félszázados évforduló alkalmával összeállított Vörösmarty-albumot. Okmányok, levelek és fényképek mellett az ünnepséggel foglalkozó újságcikkek. Az egyikben olvassuk: „A Fóti dal jubileumának kellett jönnie, hogy a nemzeti kegyelet kápolnája megszünjék a megtekintésére kizárólagos fővárosiak és Fót község hazafias érzésű polgárainak botrányköve lenni.” Reméljük, hogy a századik évfordulóra is feltámad a magyar társadalom lelkiismerete és kegyelete.

Kovalovszky Miklós